

УДК 355.426.4:303.425.2

І. М. Товма

ОСНОВНІ ПРОБЛЕМИ ПРОГНОЗУВАННЯ СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНОЇ ОБСТАНОВКИ В ІНТЕРЕСАХ ВИКОНАННЯ СЛУЖБОВО-БОЙОВИХ ЗАВДАНЬ СИЛАМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ ТА ШЛЯХИ ЙОГО ОПТИМІЗАЦІЇ

Розглянуто проблеми прогнозування суспільно-політичної обстановки в інтересах виконання службово-бойових завдань силами Національної гвардії України. Визначено шляхи оптимізації прогнозування у прийнятті управлінських рішень на службово-бойові дії.

Ключові слова: суспільно-політична обстановка, прогнозування, шляхи оптимізації, управлінські рішення.

Постановка проблеми. Службово-бойова діяльність Національної гвардії України (НГУ) передбачає виконання значної кількості завдань, таких, як охорона громадського порядку та забезпечення громадської безпеки, охорона особливо важливих об'єктів та дипломатичних представництв і консульських установ іноземних держав на території України, конвоювання та екстрадиції, здійснення режимно-карантинних заходів під час ліквідації наслідків аварій, катастроф та ін. Їх реалізація ускладнюється в умовах виникнення заворушень суспільно-політичного характеру, усунення яких потребує проведення спеціальної операції (дій). Однією із складних функцій, яку виконує орган військового управління НГУ у цих умовах, є прийняття рішення на виконання службово-бойових завдань [1, 2, 3, 7, 8, 10, 11, 13].

Основною складовою частиною, що впливає на прийняття зазначеного рішення, є суспільно-політична обстановка, яка обумовлює стан відповідних елементів оперативної обстановки, що склалася (чи може скластися) на визначений момент часу в районі відповідальності військової частини (з'єднання) НГУ або у районі виконання нею (ним) службово-бойових завдань. Тому не тільки якісний аналіз і оцінювання, але й особливо прогнозування суспільно-політичної обстановки є необхідною умовою прийняття

адекватного ситуації рішення на службово-бойові дії.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Різні аспекти здійснення прогнозування суспільно-політичної обстановки під час виконання службово-бойових завдань військовослужбовцями силових структур розглядалися у наукових дослідженнях В. Л. Абушенка, В. І. Аникіна, С. В. Белая, О. О. Грицанова, Г. А. Дробахи, Г. М. Евелькіна, О. Г. Караяні, А. А. Кокوشина, В. Г. Криська, А. О. Рося, Є. Б. Смірнова, О. В. Терещенка, В. І. Ткаченка, О. Ф. Шаброва, О. М. Шмакова та інших учених [1–8, 12, 13]. Аналіз цих та інших праць свідчить, що результати сучасних наукових досліджень не надають достатньої бази для всебічного урахування суспільно-політичної обстановки під час прийняття рішення на службово-бойові дії в умовах заворушень суспільно-політичного характеру за браком засобів моніторингу її розвитку, оцінювання і надійного прогнозування.

Дотепер проблеми прогнозування та шляхи його оптимізації у прийнятті управлінських рішень, особливо під час прогнозування суспільно-політичної обстановки для прийняття рішень щодо припинення заворушень суспільно-політичного характеру, не були предметом спеціального наукового дослідження. У наукових працях висвітлювалися лише окремі аспекти цієї проблематики, хоча необхідність її глибокого

розроблення й обумовлювалася практичними запитами і потребами Національної гвардії України. Саме це й стало причиною виникнення протиріччя між потребою якісного не тільки оцінювання, але й прогнозування суспільно-політичної обстановки для прийняття адекватного ситуації рішення на спеціальну операцію (дії сил) та неможливістю це здійснити без визначення проблем прогнозування і шляхів його оптимізації у прийнятті управлінських рішень.

Актуальність зазначеної проблематики, недостатні її теоретичне вивчення і практичне розроблення обумовили необхідність визначення проблем прогнозування та шляхів його оптимізації у процесі прогнозування суспільно-політичної обстановки під час розроблення пропозицій для прийняття рішення на виконання завдань у спеціальній операції.

Метою статті є визначення основних проблем прогнозування суспільно-політичної обстановки в інтересах виконання службово-бойових завдань силами Національної гвардії України та шляхів його оптимізації.

Виклад основного матеріалу. Прогнозування суспільно-політичної обстановки, яка обумовлює стан відповідних елементів оперативної обстановки, що склалася (чи може скластися) на визначений момент часу в районі відповідальності військової частини (з'єднання) Національної гвардії України або у районі виконання нею (ним) службово-бойових завдань, найтісніше пов'язане з підготовкою пропозицій, які розробляються на основі результатів прогнозування розвитку подій і результатів діяльності особового складу, та плануванням.

Урахування результатів прогнозу розвитку суспільно-політичної обстановки в системі управління діями військових частин є передплановою розробкою багатоваріантних моделей їх діяльності. Терміни, варіанти розвитку подій, числові характеристики суспільно-політичної обстановки та інші показники у прогнозі мають імовірнісний характер і обов'язково передбачають можливість внесення коригувань. На відміну від прогнозу план виконання службово-бойових завдань містить однозначно певні терміни та порядок виконання завдань. Для планових розробок використовується найбільш раціональний прогнозний варіант.

Прогнозування відбувається одночасно на базі: інтуїтивної інформації з використанням уяви; предметної інформації та логіки; кількісних даних та математичних методів [1, 3, 4, 8, 9, 12].

Роль прогнозування полягає не у розв'язанні конкретних проблем, тобто поєднанні знань із діями, а лише у виявленні найважливіших проблем, з якими стикатиметься суспільство у перспективі, імовірнісних методів, строків і результатів їх вирішення різними способами, оцінюванні ефективності того чи іншого варіанта. Його роль полягає також у тому, щоб значно скоротити ділянку невизначеності, окреслити межі реалістичних завдань і цілей.

Необхідність прогнозування зумовлена ще й тим, що воно здійснюється безперервно у міру надходження нової інформації і дає обґрунтовані оцінки шляхів розвитку суспільно-політичної обстановки. Методи прогнозування дають змогу на основі аналізу внутрішніх і зовнішніх зв'язків суспільно-політичної обстановки передбачити ймовірність її майбутнього розвитку.

У процесі прийняття рішень кожен орган військового управління Національної гвардії України бажає отримати найбільш прийнятний, найкращий прогноз, вважаючи таким достовірний прогноз. І дійсно, з першого погляду, чим точніше збігаються прогнозні оцінки і реальна ситуація, тим за інших рівних умов є можливість з більшою впевненістю досягти бажаних результатів. Однак є обставини, які не відповідають наведеному критерію [7, 29].

За результатами наукових досліджень [1, 5–8, 12, 13] та опитування 56 магістрів визначено, що основними проблемами прогнозування у прийнятті рішень на службово-бойові дії є такі.

1. Достовірність прогнозу може бути оцінена тільки після завершення події, тобто після реалізації рішення на службово-бойові дії.

2. Критерій оцінки якості прогнозу ігнорує той підхід, за допомогою якого прогнози використовуються для прийняття рішення.

3. Багато керівників не мають достатнього досвіду та кваліфікації у сфері управління, зокрема у підготовці за результатами прогнозування обґрунтованих пропозицій та прийнятті рішень на службово-бойові дії.

4. Невдосконаленість методів прогнозування, які використовуються у прийнятті управлінських рішень, тобто недостатність розроблених методичних питань застосування багатоваріантних розрахунків прогнозного характеру.

5. Недостатньо інформації та часу. Час, який відводиться органу військового управління Національної гвардії України для прийняття рішення, дуже часто відрізняється від часу, потрібного для здійснення прогнозу. На практиці більшість керівників не мають змоги проаналізувати всі можливі альтернативи, відчуваючи дефіцит часу.

6. Особисті якості особи, що приймає рішення, – один з найважливіших чинників. Наприклад, кілька керівників, що мають різний досвід в управлінні та різні погляди на одні й ті ж самі речі, користуються різними методами і довіряють їм. Незалежно від того, як керівники приймають рішення і відповідають за них, вони повинні мати здібності до того, щоб приймати правильні рішення.

7. Проблеми, що зумовлені внутрішніми чинниками, наприклад виникають:

– у разі відхилення у запланованих темпах та обсягах службово-бойових завдань;

– унаслідок неправильних дій як керівного складу військової частини, так і окремих військовослужбовців, відсутності в них виконавчої дисципліни або нечіткого розмежування між ними повноважень.

8. Проблеми, зумовлені зовнішніми чинниками. Зокрема, нові проблеми можуть виникати внаслідок втручання політиків у прийняття рішень на службово-бойові дії, їх виконання та ін.

Таким чином, як бачимо, прогнозування з достатньо високим ступенем імовірності ускладнене існуючими проблемами. Удосконалення методів прогнозування та виявлення існуючих проблем сприяє прогнозуванню їх у майбутньому, а отже, може запобігати їх появі та збільшувати час для підготовки відповідних управлінських рішень.

Для оптимізації прогнозування у прийнятті управлінських рішень за результатами наукових досліджень [1, 5–8, 12, 13] та опитування 56 магістрів визначено, що доцільно використовувати такі шляхи.

1. Під час пошуку оптимального рішення необхідно виходити не тільки з порівняння очікуваного результату на основі прогнозних

альтернатив, але й з урахування впливів некерованих чинників на наслідки реалізації прийнятого рішення, а також на ступінь можливого максимального ризику.

2. Проблема оптимального вибору на стадії прийняття рішення потребує врахування корисності та витрат ресурсів. Це змушує керівників звертати увагу на відповідальність за прийняття певних рішень. Проте практика прийняття рішень показує, що зазвичай вони приймаються за принципом вимушеної раціональності, а не оптимальності. Тому визначальним критерієм для технології прийняття рішень є якість вирішення проблеми та кількість якісно вирішених проблем керівниками.

3. Проблеми пошуку оптимального рішення виникають, коли складається ситуація, яка відрізняється від запланованої. Кожна проблемна ситуація зумовлена внутрішніми і зовнішніми чинниками. Тому своєчасне їх виявлення та врахування дозволяє керівнику приймати оптимальні рішення.

Внутрішні чинники. До них належать цілі та стратегія органу управління, технологія та ресурси, структура для прогнозування й прийняття рішень, управління тощо. Вони формують орган управління як систему, тому зміна одного з них зумовлює необхідність вжиття заходів, які б зберегли орган управління як цілісну систему. На думку автора, ці проблеми зумовлені недоліками самої системи управління, їх необхідно своєчасно виявляти, усувати та запобігати їх появі у майбутньому завдяки вдосконаленню системи управління військової частини.

Зовнішні чинники – складники середовища, в якому працює орган управління. Вони можуть бути прямими та опосередкованими, загрозливими для неї і такими, що відкривають нові можливості.

4. Проблема недосконалих методів прогнозування можливо вирішити постійним удосконалюванням і поповнюванням їх, розробкою обґрунтованої класифікації методів прогнозування з метою забезпечення вивчення та аналізу цих методів, а також для полегшення вибору відповідного методу під час розроблення прогнозів.

5. Проблеми пошуку оптимального й адекватного ситуації рішення потребують від керівника постійно бути в курсі останніх досягнень у своїй царині, йому варто постійно працювати над підвищенням своєї компетентності за фахом, відвідувати

конференції, семінари, прослуховувати спеціальні лекції, відвідувати інші заняття. При цьому важливо виходити з того, що на цей час більше, ніж абиколи, керівники повинні мати й розвивати почуття нового, уміння враховувати сучасні технології та вимоги до прогнозування під час прийняття рішень.

6. Аналіз та порівнювання досягнутих результатів з прогнозними на основі якісних та кількісних показників дасть змогу вдосконалювати існуючі методи прогнозування та використовувати найбільш прийнятні серед них для кожної конкретної ситуації.

Використання визначених шляхів у практичній діяльності керівників дозволить оптимізувати прогнозування у прийнятті рішень на службово-бойові дії.

Визначення проблем, які виникають під час прогнозування суспільно-політичної обстановки в інтересах виконання службово-бойових завдань, та шляхів оптимізації прогнозування у прийнятті рішень на дії дає змогу зробити такі висновки.

1. Між прогнозуванням і прийняттям управлінських рішень існує зв'язок, який полягає у тому, що спонукальна функція прогнозування зумовлює таку його особливість, як ефект впливу прогнозу на вихідні передумови передбачення. Ефект передбачення може бути як позитивним і прискорювати здійснення прогнозу, так і негативним, що гальмує його реалізацію, а іноді може супроводжуватися самознищенням прогнозу. Це зумовлено тим, що досягнення цілей прогнозу перебуває у прямій залежності від об'єктивних умов його здійснення. Якщо прогноз відповідає умовам розвитку об'єкта, то його реалізація на практиці буде успішною. І навпаки, невідповідність прогнозу цим умовам негативно вплине на його реалізацію.

2. На взаємозв'язок умов здійснення прогнозу і його цілей впливає взаємозв'язок прогнозування і прийняття рішень. Рішення, як правило, приймаються на основі даних прогнозування. Своєю чергою, прийняті рішення впливають на результати здійснення прогнозів. Щоб уникнути розбіжностей між прогнозуванням і прийняттям рішень, необхідне систематичне коригування прогнозу, у тому числі шляхом його порівнювання із цілями розвитку об'єкта прогнозування та їх реалізацією.

3. Удосконалювання процесу прийняття управлінських рішень і відповідно підвищення якості прийнятих рішень досягаються внаслідок використання наукового підходу до прогнозування і вдосконалювання методів прийняття управлінських рішень, а це потребує постійного професійного самовдосконалювання керівників і персоналу органу управління.

4. Прийняття рішень є найважливішою справою у діяльності керівника. Тому вчитися приймати рішення потрібно ще у процесі навчання, а не тоді, коли від керівника вже залежить якість виконання службово-бойових завдань. Тому необхідно вчитися не тільки на власних помилках, але й на досвіді інших керівників. Приймаючи рішення, потрібно усвідомлювати, що керівник розпоряджається не тільки своєю долею, але і долями підлеглому йому особового складу.

5. У службово-бойовій діяльності є чимало випадків, коли прийняття адекватної ситуації рішення у критичний момент рятувало військову частину від значних втрат і забезпечувало якісне виконання поставлених завдань. Проте, з іншого боку, прийняття неправильного рішення призводило до негативних наслідків. Тому знання проблем прогнозування суспільно-політичної обстановки в інтересах виконання службово-бойових завдань і шляхів його оптимізації сприяють прийняттю адекватних ситуації рішень на дії.

Список використаних джерел

1. Аникин, В. И. Основные направления, методы прогнозирования и моделирования во внешнеполитической деятельности [Текст] / В. И. Аникин. – Москва : ЮНИТИ, 2000. – 205 с.
2. Бойові документи морально-психологічного забезпечення виконання службово-бойових завдань [Текст] : навч. посіб. / О. А. Савченко, В. С. Молдавчук, І. І. Ліпатов та ін. – Харків : Акад. ВВ МВС України, 2010. – 106 с.
3. Белай, С. В. Методика прогнозування рівня складності оперативної обстановки штабом військової частини внутрішніх військ в умовах виникнення масових заворушень [Текст] / С. В. Белай // Честь і закон. – 2008. – № 4. – С. 25–30.

4. Громова, Н. И. Основы прогнозирования [Текст] / Н. И. Громова. – Москва : Академия Естествознания, 2006. – 112 с.

5. Кокошин, А. А. Прогнозирование и политика [Текст] / А. А. Кокошин. – Москва : Мир, 2005. – 140 с.

6. Краснов, Б. И. Политический анализ, прогноз, технологии [Текст] : учеб. пособие / Б. И. Краснов, Г. И. Авцинова, И. А. Сосина ; под общ. ред. В. И. Жукова. – Москва : МГСУ, 2002. – 235 с.

7. Колпаков, В. М. Теория и практика принятия управленческих решений [Текст] : учеб. пособие / В. М. Колпаков. – 2-е изд., перераб. и доп. – Киев : МАУП, 2004. – 504 с.

8. Молдавчук, В. С. Оцінювання та прогнозування суспільно-політичної обстановки для прийняття рішень на спеціальну операцію з припинення заворушень [Текст] / В. С. Молдавчук, І. І. Ліпатов // Честь і закон. – 2013. – № 2 (45). – С. 11–18.

9. Жиганов, Э. Н. Моделирование и анализ политических процессов [Текст] /

Э. Н. Жиганов. – Москва : РУДН, 2009. – 189 с.

10. Про Національну гвардію України [Текст] : Закон України від 13.03.2014 р. № 876-ХІІ // Відомості Верховної Ради України. – 2014. – № 48.

11. Про правовий режим надзвичайного стану [Текст] : Закон України від 12.02.2015 р. № 186-VIII // Відомості Верховної Ради України. – 2015. – № 16.

12. Рабочая книга по прогнозированию [Текст] / [отв. ред. И. В. Бестужев-Лада]. – Москва : ИС РАН, 2005. – 110 с.

13. Теорія прийняття рішень органами військового управління [Текст] : монографія / [В. І. Ткаченко, Є. Б. Смірнов, Г. А. Дробаха та ін. ; за ред. В. І. Ткаченка, Є. Б. Смірнова]. – Харків : ХУ ПС, 2008. – 545 с.

Стаття надійшла до редакції 04.03.2019 р.

УДК 355.426.4:303.425.2

И. Н. Товма

ОСНОВНЫЕ ПРОБЛЕМЫ ПРОГНОЗИРОВАНИЯ ОБЩЕСТВЕННО-ПОЛИТИЧЕСКОЙ ОБСТАНОВКИ В ИНТЕРЕСАХ ВЫПОЛНЕНИЯ СЛУЖЕБНО-БОЕВЫХ ЗАДАЧ СИЛАМИ НАЦИОНАЛЬНОЙ ГВАРДИИ УКРАИНЫ И ПУТИ ЕГО ОПТИМИЗАЦИИ

Рассмотрены проблемы прогнозирования общественно-политической обстановки в интересах выполнения служебно-боевых задач силами Национальной гвардии Украины. Определены пути оптимизации прогнозирования в принятии управленческих решений на служебно-боевые действия.

Ключевые слова: общественно-политическая обстановка, прогнозирование, пути оптимизации, управленческие решения.

UDC 355.426.4:303.425.2

I. M. Tovma

THE MAIN PROBLEMS OF SOCIO-POLITICAL SITUATION FORECASTING IN THE INTEREST OF MILITARY SERVICE MISSION PERFORMANCE BY FORCES OF THE NATIONAL GUARD OF UKRAINE AND THE WAYS OF ITS OPTIMIZATION

Problems of forecasting of socio-political situation in the interest of mission performance by forces of the National Guard of Ukraine have been considered. The ways of optimization of forecasting in terms of decision-making process have been defined.

The role of forecasting is not in specific problem solving by matching tasks with activities, but just in detection of the most important problems which society can face in future, probabilistic ways, terms and outcomes of their solving by different methods as well as assessment of efficiency of different options for

I. М. Товма. Основні проблеми прогнозування суспільно-політичної обстановки в інтересах виконання службово-бойових завдань силами Національної гвардії України та шляхи його оптимізації

their solving. Important role of forecasting is in significant reduction of the period of uncertainty, in outlining of realistic tasks and targets.

Forecasting is also necessary because it is implemented on permanent basis due to receipt of new information and gives reasonable assessments of development of socio-political situation. The forecasting methods give opportunity to forecast the possible ways of development of socio-political situation basing on its internal and external connections.

During decision-making process each command and control component of the National Guard of Ukraine wishes to obtain the most suitable and the best forecast considering it as a reliable one. And really, at first sight, the more accurate forecasting assessments to a real situation are, the more possibility to achieve the desired results in case of different equal conditions is.

It is proved, that there is a connection between forecasting and management of decision-making process, which is in encouraging function of forecast. This function of forecasting effect has impacts on initial preconditions of forecasting. The forecasting effect can be both positive, so it precipitates forecasting process and negative, so hampers its implementation and even can cause self-destruction of a forecast sometimes. If forecast corresponds to the object's development conditions that means its positive implementation. And vice versa, discrepancy in forecast to these conditions effects negatively on its implementation.

Keywords: *socio-political situation, forecasting, ways of optimization, management decisions.*

Товма Ігор Миколайович – старший офіцер відділення забезпечення миротворчої діяльності військової частини 2260 Національної гвардії України
<https://orcid.org/0000-0003-4997-6314>